Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза! *Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!*

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

Адрес: Йошкар-Ола, Совет пӧрт, „Ямде лий" редакцийыш

ВЛКСМ обкомышто

ОЛИМПИАДЫЛАН ЯМДЫЛАЛТМЫМ ВИЯНГДАШ КӰЛЕШ

21 апрельыште ВЛКСМ Обкомышто йоча творчество олимпиадым эртарыме паша дене оргкомитетын заседанийже лийын. Оргкомитет областной ден районный олимпиадым эртарыме нерген мероприятий - шамычым пеҥгыдемден.

Йоча творчествын областной олимпиадыже 1940 ий 20 июнь гыч 25 июнь мартен Йошкар - Олаште эртаралтеш. Олимпиадыш мемнан республикысе районла гыч чылаже 400 йоча ӱжалтеш, нуно чыланат тунеммаште да дисциплина шотышто „сай" да „отлично" отметкым налше, художественный самодеятельностьым виянгдымаште сай результатым ончыктышо коллектив ден посна исполнитель - шамыч лийшаш улыт.

Районный ден городской олимпиада-шамыч 20 май мартен эртаралтыт.

Йоча самодеятельный коллектив ден тунемше-шамыч художественный самодеятельностьын чыла видше дене (музык дене, мурымаш дене, литературный творчество дене, сылнымутан литературым лудмаш дене, драматический постановка дене, хореографический искусство да молоденат) выступатлен кертыт. Тыгакак юный изобретатель, юный натуралист-шамыч шкеныштын пашаштым ончыкташ тӱҥалыт.

Областной олимпиаде эртыме жаплан Йошкар Олаш кок выставка организоватлалтеш: иктыже—изобразительный искусство дене, весыже—юный техник-шамычын пашашт дене. Нине выставка-шамычыште Марийский АССР кӧргысӧ юный техник, юный натуралист, юный художник да скульптор - шамычын, тӱрым сайын тӱрлышӧ-шамычын пашашт ончыкталтыт.

Олимпиадыште йоча литературный творчествым (стих, йомак, ойлымаш-шамыч да тулеч молат) ончыкташ ямдылалтме пашалан поснак вниманийым ойыман. Олимпиадыште тунемше-шамыч коклаште вожаш тӱҥалше поэт, писатель - шамыч шкеныштын произведенийышт дене участвовзатлен кертыт. Нунылан серьезный полыш кӱлеш. Тиде пашаште литература дене туныктышо-шамыч кугу полышым пуышаш улыт.

Тунемше - шамыч шкеныштын литературный произведенийыштым 1940 ий 1 июнь деч вараш кодде ВЛКСМ Обком пелен Оргкомитетыш, але „Рвезе коммунист" ден „Ямде лий" редакцийыш колтен кертыт.

Йоча-шамычын сай произведенийышт-шамыч газетлаш печатлалтыт да посна книга дене лектеш.

Жап шукак кодын огыл. Олимпиадылан ямдылалташ комсомольский организаций-шамыч, учитель - шамыч да чыла общественность эн активно полышаш улыт.

Немда средний школын (У-Тор'ял район) VI-шо „Б" класcыште тунемше ученик-шамыч. Шола гыч пурлашке (шинчат) Чернов Яков, Матвеева Клавдия, Соколов Павел, Воронцов Семен. Шогат: Лебедева Мария, Садовина Елена, Степанова Лиза, Садовина Наталия да Батанова Вера. Фото Л. Небогатиковын.

Произведений-шамычым уэш лудам

Испытанийлан кок-кум предмет дене икганаште ямдылалташ йӧнан огыл. Садлан лийын кызыт руш литература дене гына ямдылалтам. Тиде предмет дене ямдылалтме годым мый тунемме произведений-шамычым (изиракыштым) эше ик гана лудын лектам.

Литература дене ямдылалтмек, геометрий денат повторитлаш тӱҥалам.

Окольников Гаврил.

Тошто-Тор'ял средний школа, 9-ше класс.

ИСПЫТАНИЙ МАРТЕ 24 КЕЧЕ КОДЫН

ОЙЛЫМАШ

Геометрий урок. Николай Ильич журналыш возалтмек, кынел шогале да каласыш:

— Петров Микале, кок окружность-шамычын взаимный расположенийышт нерген каласе.

Микале йӱкым лукде, воктенже шинчыше Пӧтр йолташыже ончылан туныктышо деч шылак геометрий книгам почын пыштыш, шкеже эркын кынел шогале. Микале молан Пӧтр ончылан книгам почын пыштыш—тидым Пӧтр раш пала. Микалын кынел шогалмекыже, тудо опытный суфлер семын, шыпак, запятой шамычеш ик жаплан шогаледен, лудаш тӱҥале. Тудо могай йӱк дене лудшашым пеш сайын шинча. Туныктышын ӧрдыжышкыла ончалмыже годым, Микале шкеат лудаш тӧча. Но туныктышо Микалын ойлымыжым шуко ыш тӧрлатыл.

— Сай,—мане тудо, вара журналеш палемдыш: „х р". Ынде Микалын фамилийже тураште 4-5 тыгай отметка-шамыч улыт. Пӧтржат тудын семынак „хорошо" поген, но ик вере „плохо" возымо. Тиде кечын Микале школыш толын огыл, тудлан верчынак тиде „плохо" шога.

Изиш лиймек, Николай Ильич доскаш окружностьым ыштыш да тушакак вписанный угылым чертитлыш, точка шамычым буква-шамыч дене палемдыш Вара поркӱйым налын, доска деке миийышат, вписанный угыл нерген каласкалаш тӱҥале. Чыла йоча-шамыч урокым возаш пижыч.

„Ынде иктаж арня наре мый дечем геометрий дене садак ок йод, эше таче гына йодо"—тыгай „весела" шонымаш Микалын ушышкыжо пурыш.

„Да, сай отметкым налаш йӧсӧ огыл улмаш, мошташ гына кӱлеш Ме Микале ден коктын моштена улмаш!.."—Пӧтр шке семынже шыргыжале да „Гулливер лилипут-шамыч коклаште" лӱман книгам луктын лудаш тӱҥале. Тыге нуно нимомат шижын огытыл: кузе Николай Ильич вес темым умылтарен, кузе звонок лийын Николай Ильич кум гана доска тич равенствым возгален, теоремым доказатлен, ӱштын, адак весым возен. Пӧтр ден Микале доскаш возымымат шке тетрадьышкыжт возен огытыл. Дежурный доскам почти ӱштын пытарен ыле, тунам Микале шке тетрадьшым лукто. Ончале—доскаште нимат уке. Вара весела йӱк дене каласыш:

— Молан пеш кӱлешыже! Вес урокышто Николай Ильич мый дечем садак ок йод.

Туныктышо да чыла тунемше-шамычын каймекышт Пӧтрымытын парт деке Сергей ден Санюк толыч.

— Вот те мастар улыда! Ме тендан семын ышташ тӱҥалына.—Сергей ойлаш тӱҥале.

— Тыге такше йӧсӧ огыл, и „хорошом" налтак. А теве Смолин Миша гын, мӧҥгыштыжӧ эре книгаже да тетрадьше дене толашен шинчылтеш,—Санюк каласыш.

— Тудат эре „отличным" налеш, но вет жапым ятыр эрташ кӱлеш,—Сергей ешарыш.

— Теат мемнан семын иктевеслан полшыза. Йолташ гай лийман,—каласыш Микале.

Кенета Смолин пурен шогале, тудо омса дене колышт шоген.

— Те кугу йоҥылышым ыштеда,—йӱкым лукто тудо. —Тыге те нимогай шинчымашым одан ал, испытанийыште садак лакем кодыда. Кудалтыза тиде шонымашдам.

— Тыйын пашат уке!— кычкырале Микале.

* * *

Микале мӧҥгышкыжӧ миимеке, аважлан куанен каласыш:

— Авай, мый таче адак „хорошом" налым. Туныктышат мыйым моктыш.

Поро авалан тиде мут кугу куанымаш. Ачаж ден аваже Микале верч чот тыршат. Мо кӱлеш, чыла ыштат—только тунемже гына. Вургемымат пеш сайым ыштен пуэныт. Шыжым Микалым техникумыш тунемаш колтынешт.

Тыге теле мучко шуко гана Микале аважлан школ гыч толмекыже ойлен:

— Мый таче „отличным" налым.

Пӧтржат мӧҥгыштыжӧ чылам куандарен.

Кастене ачаже Микалын тетрадьше-шамычым ӱстембак оптышат, ончаш тӱҥале. Геометрий тетрадьыште кажне 5-6 корным возымек, чара вер кодымо. Пытартыш гана возымаште ончале, чылт ӧрӧ: тушто 20 январь гына шога. Варажым тетрадьыште нимомат возымо огыл.

— Молан тыге, Микале? Кызыт 20 апрель, а тыйын тетрадьыштет пытартыш числа 20 январь гына?—вара йӱкын лукто ачаже.

— Молыжым эше возем. Вот эрла возаш тӱҥалам.

— А чара вержым молан коденат?

— Тудыжо нимат огыл. Тушакын теорема-шамычым доказатлаш да задачым гына решатлаш кӱлеш. Тидымат эрла ыштем.

— Учительдаже мӧҥгышкӧ нимогай заданийым ок пу алемо, книгатым тый ик ганат от кучыс?— ачаже адак йодо.

— Молан мӧҥгышто ышташ? Ме Пӧтр дене коктын ен-шамыч гай окмак она ул шол, нимом лудде „хорошом", „отличным" налына!

* * *

Эрлашыжым Сергей ден Санюк ойлымышт семын ыштышт. Географий дене Сергей нимат ямдылен огыл ыле гынат, „отличным" нале: Санюк пеш мастарын подсказыватлен шинчыш, туныктышат ыш шиж.

Вес кечыжын геометрий лие. Николай Ильич Сергей деч урок тӱҥалме годым йодо:

— Кодшо урокышто мом тунеммым каласен кертат?

Сергей воктенже шинчыше Санюк могырыш ончалын, тудын ончылно кийыше геометрий книгам ужат куаныше семынрак каласыш:

— Кертам.

Но Николай Ильич йӧршын вучыдымо мутым каласыш:

— Тый, Сергей, теве первый партыш шич, вара ойлаш тӱҥал.

Ошем кайше Сергей Миша Смолин воктек толын шинче.

— Ну, ынде каласе,—Николай Ильич Сергей деч йодо.

Санюкат Сергей семынак ни гуш пурен каяш ӧрын. Николай Ильич садак шижеш манын, подсказыватлаш ыш решитле. Теве тудын дечат вашке йодеш дыр! . Книгажым содор лудаш тӱҥале.

Сергей тул гай йошкарген. Тудо нимат ок пелеште. Вет могай намыс! „Ынде мом каласаш?"—шона тудо. Нимом пелештыде, тудо волен шинче да вуйжым кумык сакыш.

— Молан, Сергей, тыге ыштет? Тый садак мыйым огыл, а шкендым онталет. Мый шинчем, кузе тый географий дене „отличным" налынат. Но мом ойлыметым тый шкат от шинче. Туге вет?

Сергей шып шинча. Нигӧмат ончалаш ок тошт.

—Тыланет „плохым" шындем. Вескана тиде „плохым" шкеак шарналтет. Таче гыч тый эре тыште шинчаш тӱҥалат да Смолин дене пырля занимайте.

* * *

Урок деч вара Сергей шкетынак мӧҥгыш кайыш. Но корнышто тудым Смолин поктен шуо.

— Николай Ильич кӱштымӧ семын ыштена йӧра, Сергей? Подсказке дене шинчымашым налаш ок лий шол. Значит, таче кочмекыже мый тый декет мием? Геометрий дене порядкым ыштылына, йӧра?

— Йӧра, мий.

★

19-ше май. Эрла испытаний. Микале ден Пӧтр тетрадьыштым ойыркалат.

— Эрла вет геометрий дене испытаний лиеш? Тугеже мыйын лудшаш шуко огыл! Ужат, теве улыжат лу листа гына. Туштыжат мыняр чара вер! Тидым мый эрла эрденат лудын шуктем,—йывыртыше йӱк дене Микале Пӧтрлан ойла.

— Эрла лудына. Кызыт колым кучаш каена, да?

— Давай каена!

* * *

Вот вучымо кече толын шуын! Таче испытаний тӱҥалеш. Школын кудывечыштыже йоча-шамыч модыт. Звонок марте вич минутат кодын огыл Смолин Миша, Сергей да Санюк пӧрня ӱмбалне мутланен шинчат:

— Волноватлаш ок кӱл, йолташ-шамыч. Те геометрий дене чыла отвечаен кертыда манын, мый ӱшанем,—Миша каласыш.

Вот Микале ден Пӧтрат толыт. Нуно пӧрня ӱмбак шинчыч да кӱсеныштыш гыч тетрадьым луктын гына шуктышт, сторож звонокым рӱзен. Кудывечыш лекте. Нуно мӧҥгыштыш мелнам вученытат, лудашт шуын огытыл.

Класс. Николай Ильичат йоча-шамыч семын весела лийын. Тудо таче 7-ше классын шинчымашыжым тергаш тӱҥалеш.

— Петров Микале, Смолин Миша да Андреев Пӧтр теве тиде партыш шичса,—Николай Ильич каласыш,—да кажныже ик билет налза.

Кумытынат ик билет гыч шупшын луктыч.

Микале упшажым изиш каралтен, билетшым онча. Тушто кок палыдыме йодыш-шамыч улыт:

„1. Кок окружность-шамычын взаимный расположенийышт

(Мучашым 2-шо страницыште лудса.)

39

КӦМ НУНО ОНДАЛЫШТ?

(МУЧАШ)

нерген кок теорема. 2. Вписанный угыл. Йодыш шамыч почеш треугольникым ыштыме нерген ик задача уло „Да, мый ом шинче. Тиде тунемме годым мый лийын омыл"—шке семынже шона.

Пӧтр парт ӱмбак пӱгырнен, ӱпшым чывыштыл шинча. „Вес билетым йодын ончышаш"—шоналтыш тудо.

А Смолин уже отвечаяшат тӱҥалын. Тудо теоремым каласыш, доказатлыш. Задачымат доскаш решитлыш.

— Отлично! Молодец, Смолин! Каен кертат. Ну-ка, Петров Микале, каласен пуэн тыят „отличнылан". — Николай Ильич тудын могырыш ончале.

— Мый тиде йодыш-шамычлан ответым пуэн ом керт,— Миша йӱкым лукто.

Николай Ильич Микалын кид гычше билетым нале, лудо:

— Вет тый тиде урокышто лийынат! Даже первый йодышлан отвечаен, „хорошом" налметымат шарнем. Тый дене мо лийын тыге, а?

Мыйын тетрадьыштем тидын нерген йӧршынат возымо огыл... Вес билетым лиеш?

Микале вес билетым лукто. Тушто эшеат утларак палыдыме йодыш-шамыч улыт: параллелограммысе диагональ-шамычын свойствышт нерген да треугольникын угыл суммыжо нерген теорема-шамычым доказатлаш. „Парлелограм..., треугольник... мут-шамычым колалтын. Но от шинче гын, кузе доказатлет?"—тыге шонен шинчыштат, Микале каласыш

— Ом пале тидымат... Эше ик билетым ончем мо?

—Уке, ынде ок лий. Каласе: мо тугай периметр?

Микале тидымат ом пале. Вара коридорыш лектын кайыш.

Пӧтрлан ойго лие: тудат „плохым" нале.

Коридорышто Смолин Миша Сергей ден Санюк йолташыже-шамычым вучен шоген. Вот кок йолташ шамыч шыргыжал лектыч. Нуно викак Мишалан кидым шуят.

—Поздравитлен кертат: „хорошом" нална ве! Ну, тыланет да Николай Ильичлан кугу тау: те мемнам колымаш деч утарыме семын утарышта,—каласыш Сергей. Вара лукышто шогышо Пӧтр ден Микалым ужат, нунын деке мийыш:

— Мый тыланда йоҥылыш лийыда, манын ойленам ыле, те ышда колышт.

★

Май тылзе эртыш, июнят шуын. Вашке школышто чылагласснат испытаний пытыш.

7-ше классыште тунемше-шамыч погынымашым эртарат. Николай Ильич — классный руководитель—увертарыш: кӧн мыняр „отличныже", „хорошожо", „посредственныже" уло.

—Петров Микале ден Андреев Пӧтр 7-ше классешак кодыт, а молышт школым тунем пытарышлан шотлалтыт. Вот тыланда свидетельство, — Николай Ильич йошкар чия дене возымо свидетельство тӱшкам лукто да йоча-шамычлан пуэдыш. — Те ынде керек-кушкат каен кертыда: техникумыш, рабфакыш, училищыш, средний школыш. Тунемаш гына брканаш ок кӱл.

Микале ден Пӧтрын шинчашт вӱдыж ыш. Нимом пелештыде, нуно класс гыч эркын лектын кайыш. Могай жал! Ик ийым арам йомын. Шыжым техникумыш кайышаш олмеш, тошто партышкак шинчаш верештеш.

Корнышто, мӧнгышкышт каймышт годым, Микале ден Пӧтырын ушышкышт чыла пура: кузе мӧнгышкӧ миен пураш? Вет мӧнгыштышт нуным ынде йошкар чия дене возыман свидетельство дене вучат. Нуно шарнат: кузе икте-весыштым „плохо" деч утареныт, кузе суфлер семын лудаш тунемыныт, кузе нуно Николай Ильичым, моло туныктышо-шамычым, ачаштым, аваштым ондаленыт...

Но кӧм нуно ондаленыт? Жал!..

ЙЫВАН ФЕДОТОВ.

Мыйын звенам олимпиадылан ямдылалтеш

Мый 4-ше звенан звеноводшо улам. Мыйын звенам йоча творчествын районный художественный олимпиадыжлан виян ямдылалтеш. Кызыт ме Павлик Морозов нерген у мурым тунемына. 9-ше классыште тунемше Тимофеев Иван „Три танкиста", „Катюша" да „На Каспийском сером море" муро-шамычым гармонь дене сайын шокта, а ме тудын шоктымыжо почеш мураш тунемына.

Марданов Василий,
3 шо отрядысе 4-ше звенан звеноводшо.
Сотнур район,
Сотнур средний школа.

Шошо.
Фотоэтюд С. Чуршуковын.

НОРВЕГИЙСЕ ПОЛОЖЕНИЙ

Английский войска - шамыч Лофотенский островшамычым пӱтынек налын шукteныт. Эльверум ден Хамара районышто кок кече жап кугу кредалмаш лийын шога. Туге гынат, тужеч нимогай сведений уке.

Теҥгече Стокгольмышто Швецийын западный побережьеже дене Скагеррак проливыште орудий дене виян лӱйкалымаш нерген шуко увер шарлен. Тиде лӱйкалымаш шуко верлаште шоктен манын, увертарат. Туге гынат, населений западный побережьеште теҥызысе кредалмашым ужын огыл.

Эльверум северный Норвегия дене кылым кучышашлан важный узловой пункт лийын шога. Конгсвингерын сеҥалтмыже деч вара германский войска-шамычлан ончыко каяшышт норвежский отряд - шамыч тӱрлӧ семын чараклен шогат, кӱвар - шамычым пудештарат да корнылаш миным шындылыт. Ромсдалсфиордыш пурымаште канадский войска-шамычым высадитлалтмышт нерген увертарымаш-шамыч улыт гын, Хамара секторышто лишыл жапыште кугу кредалмаш лийшаш вучаш лиеш.

Намсосышто, Льерденыште да Молдышто ик французский да кок английский дивизий-шамыч высадитлалтыныт. Немец-шамыч Хамар до ден Эльверумым кучен шогат.

Английыште вольык да кайык-шамычым пукшаш корма уке

Сар деч ончыч Английышке вольыклан да кайык-шамычлан кормам вес элла гыч шупшыктат ыле. Кызыт английский парохсд-шамыч шукыжым оружийым да снаряд-шамычым шупшыктат. Кормам шупшыктымаш пеш чот иземын.

Английский фермер-шамыч сӧсна ден кайык-шамычым пукшен огыт керт да нуным пуштедат. Вашке Английыште вольык да кайык-шамыч пеш шагал кодыт.

Английын йомдарымашыже

Норвежский серла воктен 12 кече жап кредалмаште Англия 4 линкорым, 2 линейный крейсерым, 1 авианосецым, 4 нелэ крейсерым, 10 куштылго крейсерым, 12 эсминецым, 13 подводный пушым, 29 самолетым да 15 транспортный судным йомдарен. Тиде ончыктымо 90 боевой единица гыч 60 боевой единицыжым йӧршеш пытарыме молыжо локтылалтыныт.

КУГЫЖАН РОССИЙЫШТЕ ПАШАЗЕ-ШАМЫЧ ПЕРВЫЙ МАЙЫМ КУЗЕ ЭРТАРЕНЫТ

Нылле индеш ий ожно Петербургысо подпольный первомайский погынымаш годым резиновыйемануфактурын пашазыже В. И. Прошин выступатлен. Тудо ойлен:

— Мемнан дене калыкын праважe нерген кеч изишак ойлет гынат, тидым бунтлан шотлат! Мемнан эксплоататорна да правительна-шамыч чывытан семын мемнан вӱрнам йӱыт, мемнам вес тӱрлӧ—ошемше, ужаргыше, туешкыше айдемым савырат. А молан тыге ыштат? Вот молан: фабрикант, помещик, чиновник-шамыч тӱшка да кугыжа роскошный илышыште йӱын илынешт...

Прошин ойлымыжо годым нимомат шке гыч ешаркален огыл, тудо ойган чыным ойлен. Кугыжан Российыште калык тыге илен. Пролетарский революционер-шамыч (нуно варарак большевистский партийлан тӱҥалтышым пыштеныт) пашазе - шамычлан ушнаш, шке правашт верч организованно шогалаш полшеныт. Вот тидын нерген ак тунам шолып эртарыме первомайский погынымашлаште — маевкылаш те (тунам маевка маныт улмаш) ойленыт. Тиде погынымашла гыч пашазе-шамыч чулым, шке вийыштлан ӱшаныше лийын каеныт.

Тунам иктаж-гушан ола деч ӧрдыжеш, чодра коклаш погынат улмаш. Ик петербургский пашазе Выборгский могырышто лийше маевка нерген каласкала. Тушто пураш лийдыме куп покшелне йӧршын куклышу чара вер улмаш, а тудын йыр чӱчкыдӧ куэр кушкын Вот тудо верышке маевкым эртарашлан пашазе-шамыч иктын-иктын погыненыт. Постышто улшо городовой пашазе-шамычын ала-кушко пеш шукын каймыштым шижын налынат, тревогым тарватен. Моло полицейский, дворник-шамычат погыненыт.

Отряд да звеналаште лутса

Пашазе-шамыч чара вер йыр дозорный-шамычым шогалтылыныт да митинг нигунамсе деч сайын эртен. 15 минутат эртен огыл, дозорный куржын миен да „мемнан деке имнешке городовой шамычын отрядышт толеш"—манын ойлен. Городовой-шамычет йолкорным муын огытылат, викак куп гыч чара верыш пураш шоненыт, но имнышт мӱшкыр марте лавыраш пижедылыныт. Городовой-шамычлан имне ӱмбачышт волаш да шкеныштым лавыртылын мӧҥгешла каяшышт логалын. Тидлан чыла пашазе-шамычат кугун куаненыт.

Но маевка-шамыч эре тидын семын сайын эртен огытыл. Пашазе-шамычым кыреныт, каторгыш колтылыныт, лӱйкаленыт, утларакшым нунын уремыште йошкар знамя да революционный муро-шамыч дене лектедаш тӱҥалмышт годым тыге ыштылыныт.

1901 ийыште Тфилисыште пашазе-шамыч первомайский демонстрацийым ыштеныт. Колонна дене кок тӱжем наре пашазе-шамыч каеныт. Нуно кӱшкӧ нӧлтымӧ йошкар знамя дене ошкылыныт. Демонстрацийын Сталин йолташ шкеак вуйлатен. Демонстрант-шамыч ӱмбак шашка да лупш дене лупшкедылын, полицейский да казак шамыч керылтыныт. Пашазе-шамыч сдатлалтын огытыл. Кучедалмаш нылле вич минут шуйнен. Пашазе-шамыч знамям геройски араленыт. Ик ӱдрамаш приставын алакӧм кырмыжым ужынат уло шыдыж дене тудын ӱмбак кержалтын, тудын ӱмбалнысе мундиржым кушкедын да ӱпшым кӱрын-кӱрын луктын тӱҥалын. Знаменосец Аракел тудын вуйжо ӱмбач лупшалме шашкым яра кидше денак кучен да тудым коктыте тодыл шуэн.

1890 ий гыч тӱҥалын, Российысе пашазе-шамыч, Западысе нунын иза-шольо-шамычышт семынак, тюрьма деч, пуля деч лӱдде, ий еда боевой маевка-шамычым эртареныт.

Первомайский демонстрацийын лектын, ме мланде шарын куд ужаш гыч вич ужашыштыже эше шкеныштым утарышаш верч кучедалше миллион дене-шамыч нергенат шарнена. Садланак ме Первый майым международный пролетарский солидарность кече манына. Тиде кечын чыла эллаcе пашазе-шамыч шкеныштын келшен илымышт нерген, ик ен гай лиймышт нерген, коммунизмын великий пашаже верч кучедалмаште икте весыштлан иза-шольо семын полшаш кидым пуаш эре ямде улмышт нерген ойлат.

Йошкар-Ола ДТС-се юный натуралист-шамыч. Ончыл рядыште (шола гыч пурлашке) Орлов, Голишникова Лида, Хаванский. Кокымшо радыште: Долгирев Володя, Галашов Рафаил, Колумбов Володя.
Фото М. Чуршуковын.

МЕМНАН ПАШАНА

Мемнан юннат кружокна 1937 ий гыч пашам ышта. Ме первый кече гычак шкенан эскерымашнам дневникыш возен шоген улына. 1938 ий шошым тиде дневникым оформитлымек, Всесоюзный ял озанлык выставочный комиссийыш колтышна. Мемнам выставкын участникшылан пенгыдемденыт да почет книгаш возеныт. Выставкыште участвоватлымылан выставочный комиссий свидетельствым пуыш.

Тылеч вара мемнан дек кенеж жаплан толшо кайык-шамычын илышыштым ончыктышо альбомым ыштышна. Тиде альбомышто ял озанлыкыште кайыкын могай пайдам пумыжым, нуным кузе аралаш кӱлмӧ нерген раш ончыктенна.

Мемнан пашаштына лесотехнический институтын преподавательже А. А. Першаков шуко полшен. Ме шкенан пашашкына самырык натуралист-шамычым утларак ушен шогена.

Йоча - шамыч, вашке кенеж шуэш, айста чыланат природым эскераш, кайык-шамычым тунемаш, нуным аралаш тӱналына.

Рафаил Галашов, Владимир Колумбов, Владимир Долгирев.

Йошкар-Ола йоча технический станций.

Свидетельство

Тиде—мыланна пумо свидетельство.

Советский Союзын 15 у геройжо-шамыч

Финский белогвардейшина ваштареш кучедалме фронтышто командованийын боевой заданийже - шамычым образцово шуктымылан да тидын годым ончыктымо отвага ден геройствылан Ленин орден ден „Золотая Звезда" медальым вручитлен, Советский Союз Герой званийым 15 еҥлан присвоитлаш СССР Верховный Совет Президиум Указым луктын.

СССР Военно-Морской Флотын начальствующий составшым, краснофлотец ден красноармеецше-шамычым наградитлымаш

Финский белогвардейшина ваштареш кучедалме фронтышто Командованийын боевой заданийже-шамычым образцово шуктымылан да тидын годым ончыктымо доблесть ден мужествылан СССР Верховный Совет Президиум Военно-Морской Флотын начальствующий, краснофлотский да красноармейский составшым, начальствующий составын еш член-ыштым да гражданский учреждений - шамычын пашаеҥыштым — 3.091 еҥым наградитлен.

Ленин орден дене 27 еҥым, „Красное Знамя" орден дене — 423 еҥым, „Красная Звезда" орден дене — 545 еҥым, „Знак почета" орден дене — 109 еҥым, „За отвагу" медаль дене — 225 еҥым, „За боевые заслуги" медаль дене — 715 еҥым, „За трудовые отличие" медаль дене — 47 еҥым наградитлыме.

Наградитлалтше - шамыч список „Красный Флот" газетеш нуртaлтын.

РУШ КЛАССИК-ШАМЫЧ ЙОЧА-ШАМЫЧЛАН

А. С. Пушкин.

ЭР

Чевер ӱжара ден
Восток петырнен;
Лупс ден вӱдылалтыч
Пасусо пеледыш;

Эҥер вес вел ялыште
Тулат вет йӧрен;
Ужар олыклаште
Коштеш ятыр вольык.

Ан. Бик. кусарен.

М. Ю. Лермонтов.

АЗА РӰПШЫМӦ МУР

Мале, шӧртньӧ падрашем,
Мыйже мурым мурaлтем.
Тыйын чапле шӱпкашкет
Тылзе эркын онча вет.

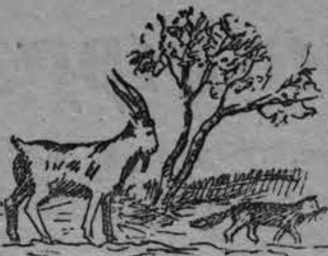
Мый йомакым колталам,
Мурым эркын муралам;
Тый шинчатым кумалтал,
Тамле омым папалтал.

Шадт Булат кусарен.

В. А. Жуковский.

Пырыс ден каза

Пакчаште пырыс
кoштеда,
Йытра кужу ӧршан;

Каза поштекше
ошкеда,
Пешак кугу тӱкан.
Умшажым пырыс
пеш ласкан
Изи чапаж ден ниялта;

Каза чалемше
пондашан,
Ончалын йолжым
тавалта.

Шадт Булат кусарен.

Н. А. Некрасов.

Шошым

Каена, каена,
Изишлан чарнена,
Чодралам, олыклам
Куанен ончена.
Куанен ончена,

Колыштал шогена:
Шошым вӱд чот чымен,
Йогалтaлеш гӱжлен;
Чылт яндар каваштет
Муралта турием!

Шадт Булат кусарен.

Литературный кружокым организоватлышна
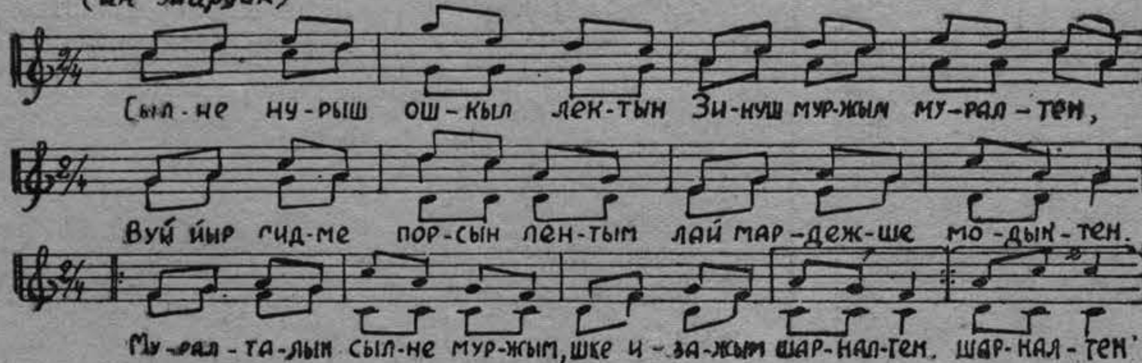
Шукерте огыл Люльпан детдом пелен литературный кружок почылто. Кружокышко 48 йоча-шамыч возалтыныт. Занятий арняште кок гана эртаралтеш. Кружокын паша планже уло. План почеш 1 май да тунемме ий пытыме лӱмеш литературно - художественный журналым лукташ ончыктымо. Кызыт кружок член-шамыч йоча художественный олимпиадылан ямдылалтыт.

И. К. Яковлев,
Литературный кружокым вуйлатыше.

Оршанке район,
Люльпан детдом.

Мутшо В. Ф. Федоров ден Ан. Бикын. **Муз. П. Н. Николаевын.**

ЗИНУШ

Сылне нурыш ошкыл лектын,
Зинуш муржым муралтен.
Вуй йыр пидме порсын лентым
Лай мардежше модыктен.
Муралталын сылне муржым,
Шке изажым шарналтен:
„Вараксим гай чоҥешталже
Пеш мӱндырсӧ изамлан
Шӱжарет деч чонеш пижше
Пионерский салам.
Колышталь тый, изаем,
Шӱм гыч лекше у мурем.
Ала тыйым ваш пижмаште
Тушман пуля эмгата;
Капет мландывак шуҥгалтын,
Вӱрет рокым йошкарта.
Только иктым раш палем:
Аралет шӱмбел элем.

Мыят тыште кажне кечын
Чот тыршалын тунемам.
Вараш ом код моло дечын,
Мый отличница улам.
Школыш коштын тунемам,
Лӱяш сайын тӱҥалам.
Тый колет гын, илыш верчын
Ваш пижмаште, изаем,
Йодам вашке Нарком дечын,—
Тыйын олмыш мый мием.
Лиям тушто санитар,
Ок лӱдыктӧ пуля, пар".
Сылне нурыш ошкыл лектын,
Зинуш муржым муралтен.
Вуй йыр пидме порсын лентым
Лай мардежше модыктен.
Муралталын сылне муржым,
Шке изажым шарналтен.

Кишке-шамычын кӱчедалмышт

Америкысе Флорида полуостровышто ядан кишке шамыч шуко улыт. Нунын кокла гыч эн лӱдмашанлан шем алмаз тӱсан чужгыжшо кишке шотлалтеш.

Тиде кишкым ядше айдемым пуштеш.

Тудын ваштареш кучедалмаште айдемылан шем—канде „индиго" лӱман кишке полша. Тудо шкеже ядан огыл, а чужгыжшым вашлиеш гын, кучедалаш пижеш. Тыгай кишкылан чужгыжшо кишкын ядше ок вите, адак чулымынрак тарванылеш. Садлан кучедалмаште тудо сеҥа. „Индиго" кишке чужгыжшо кишке деч 50—60 сантиметрлан кужурак, но ятыр вичкыж. Нунын келытышт ик гайракак.

Чужгыжшо кишке колчала пӱтырналтеш. „Индиго" кишке капше дене оҥгым ыштен, тудын йыр пеш писын пӧрдаш тӱҥалеш. Пӧрдмыжӧ годым вуйжым ик велыш да вес велыш кышкылтыл, тудын ӱмбак кержалтеш.

Чужгыжшо кишке писын пӧрдшӧ „индигом" эскерен ок шукто да вӧлталтмек, тушманым кушеч лиеш тушечын пурлеш. „Индиго" кишке тудын ӱмбак кержалташ йӧнан жапым вуча. Шкенжын вуйжым тушман велын ынже керт манын, аралалтеш.

Пытартышлан, чужгыжшо кишке чылт ӧрмашке шуэш, „индиго" кишкын вуй кышкылтмыжым эскерен ок шукто. Тунам „индиго" чужгыжшо кишке ӱмбак тӧрштa да тудым нелеш.

К. А. Тимирязев

28 апрельыште великий ученый-революционер Климент Аркадьевич Тимирязевын колымыжлан 20 ий темеш.

Тимирязев наука фронтышто борец ыле. Тудо наукым ончык колташ уло вийже дене тыршен.

Тимирязев 1843 ий 3 июньышто шочын. Тудо революционный ешеш кушкын. Декабрьский восстанийыште участвоватлыше - шамыч дене вашлиеден. Самырыкше годымак Климент Аркадьевич 60 ийласе революционный демократ-шамыч Чернышевский ден Добролюбовын статьяшт ден книга-шамычыштым лудын. Университетыште тунеммыже годымак самодержавий ваштареш кучедалше студент-шамыч радамыш шогалеш. Тидлан Тимирязевым университет гыч луктыт. Тыге тудо курсым вольнослушатель семын тунемын пытара.

Кугыжан правительство Тимирязевым эре поктылын. Садланак тудо вес элышке каен. Туштo тудо мировой кугу ученый Киргорф, Бунзен, Гофмейстер, Гельмгольц, Клод Бернара, Бертло да Буссенго - шамыч дене пырля пашам ышта. Российыш пӧртылмекше, Тимирязев уло вийжым, уло шинчымашыжым калыклан пуа. Тудо растенийын илышыжым изучатлен. Шуко прибор - шамычым изобретатлен.

Климент Аркадьевич Дарвинын чыла сочинениййжым руш йылмыш первый кусарен да дарвинизмын первый пропагандистше лийын. Тудо Дарвинын учениййжым шарен. Тидлан кугыжан правительство тудым Московский университет да Петровский ял озанлык академийысе профессор радам гыч корангден.

Климент Аркадьевич Тимирязев уло тӱнялан пале. Тудын „Жизнь растения" книгаже кугун аклалтеш.

Великий Октябрьский социалистический революций годым гениальный ученый пашазе класс велке лиеш.

Октябрьский революций деч вара тудо Московский советын членжылан сайлалтеш.

К. А. Тимирязев 1920 ий 28 апрельыште колен.

Агробиологий областьыште Климент Аркадьевичын пашажым И. В. Мичурин достойно продолжатлен. Кызыт академик-орденоносец-шамыч Т. Д. Лысенко ден Н. В. Цицин продолжатлат.

Профессор С. А. Новиков.

Мемнан республикыште илыше янлык-шамыч

У Р

Тиде изи янлык грызун отрядыш пура. Ур пеш писе. Кӱчшӧ дене иктаж кушко кержалтешат, писын кӱшкӧ кӱзен кая. Тудо Европын ужашлаштыже ила. Ур шукыж годым кожерыште ила, кожын нӧшмыжӧ шочдымо ий годым пӱнчеран чодраш кая. Ме палена, кожын нӧшмыжӧ кажне кум ий гыч иже лиеш. Но туге гынат, южо ий годым посна кожыштo нӧшмӧ шочеш. Адак тугай ият лиеда, кунам нӧшмӧ кожыштат, пӱнчыштат ок шоч, тунам урлан илен лекташыже пеш йӧсӧ лиеш. Тыгай ийыште ур кожын, пӱнчын почкыжтым пелэ шӱшӧ понгым, куэ шӱмым кочкын ила. Тыге ярнен илыме дене ур пеш кангештеш.

Ур кеҥеж мучко кок-кум гана визыт але, кандаш игым ышта. Узо ур ава ур дене мартын мучаштыже коштеш. Пыжашым тудо регенче дене пушенгеш, адак пушенге кӧргешат ышта. Игым ава ур гына онча. Пел тылзе гыч ур иге-шамыч аваж деч ойыр лат да шке семынышт илаш тӱҥалыт. Рвезе ур иге-шамыч кеҥеж жапыште еҥ да пий деч нимат огыт лӱд. Укшышто шинчымышт годым тыйым ужыт гын, „чок-чок-чок" кычкырат. Йӱштӧ лияш тӱҥалмек, нуно лӱдаш тӱҥалыт. Шыжым нунын пунышт вашталтеш. Тунам „Лайка" лӱман пий дене охотыш коштыт. „Лайка" пий пушеҥгыште шылын шинчыше урым шке ӱпшыж дене пеш вашке кычал муэш да опташ тӱҥалеш. Тыге охотник ур шинчыме верым пален налеш.

Г. Модин.

Шошо испытаний марте 24 кече кодын

Акам дене коктын

Тений мый выпускной испытаниймым кучем. Тидлан кажне кечын ямдылалтам. Руш йылме, Конституций да физика дене повторитлен пытаренам. Кызыт руш йылме дене эре упражнений-шамычым ыштылам. Анна акам дене коктын геометрий дене ямдылалтына: мый грифельный доскаш теорема-шамычым доказатлем, а тудо книга почеш проверитла. Мыят тудлан ямдылалташыже полшем: мом ок умло—тудлан умылтарем.

Сидыганов Паша.
Кужеҥер район,
Салтак'ял НСШ,
7-ше класс.

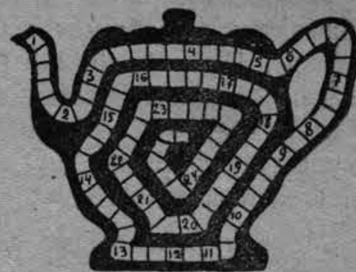
Тений мыят испытанийым кучем

Мый эше проверочный испытанийыште вигунамат лийын омыл. Садлан, испытанийыште нигуш пурен каяш ӧрмаш ынже лий манын, мый кызытак повторенийым тӱҥальым. Кызыт географий дене повторитлем: книгам, тетрадем лудам. Географийым повторитлен пытарымек, руш йылме дене тӱҥалтыш гычак тунемаш тӱҥалам. Испытанийым чыла предмет денат „отлично" да „хорошо" отметка дене гына кучаш шонем.

Михайлов Максим.
Сотнур район,
Курык ӱмбал начальный школа,
4-ше класс.

Чайнворд

Мут-шамычын значенийышт: 1. Саска. 2. Пеледыш. 3. Цитрусовый саска 4 Сакыр ушменын продукцийже. 5. Южный шурно. 6. Чай шолтымо ӱзгар 7. Кӱнчен лукмо вещества. 8. Хищникын эн вияш пӱижӧ 9. Эм. 10. Умыла да салат дене ыштыме напиток. 11. Яндарлык 12. Ургызын ӱзгарже. 13. Шуко чайым ыштыше эл. 14. О градус деч ӱлнысӧ температура. 15. Ӱйым шӱшмӧ годым лийше шӧр продукт. 16 Углекислый минеральный лечебный вӱд 17. Продукт аралыме вер. 18. Шурно кушмо вер. 19. Сыра шолтымо шудо. 20. Юж. 21. Пеҥгыде лышташан пушеҥге. 22 Муно кӧргӧ. 23. Кугемдыше ӱзгар. 24. Мланде йымалан шочшо плод.

Чайнвордым ОХОТНИКОВ МИША составитлен.
Йошкар Ола район,
Шеклянур НСШ.

Шарада

Нота—мыйын первый слог.
Тудым луДса мӧҥгешла.
Нота—весыжат, лудса мӧҥгешла.
Иктеш—экер лиеш.

Колтен ВОЛОДЯ ТОКМУРЗИН.
Татарский АССР,
Буймо средний школа.

Отв. редактор— И. М. МУЗУРОВ.

Уполн. Марглавлита № А—389. Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.